

לפרשת תצווה – הטבת והדלקת נרות המנורה במקדש

שכתוב שיעורו של הרב מנחם בן יעקב

א. לרש"י - הדלקת הנרות בלילה בלבד

המצווה הראשונה בתחילת הפרשה היא מצוות הדלקת הנרות, לאחר שהצטוונו בפרשת תרומה על עשיית המנורה כפי שנאמר "ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה וכו'" נצטוונו בפרשתנו על מצוות הדלקת הנרות. ככתוב: "ואתה תצווה את בני ישראל וייקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד" מתי הוא זמנה של מצווה זו?

לכאורה כתוב בפרשה "באזהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות יערוך אותו אהרון ובניו מערב עד בוקר לפני ה' חוקת עולם לדורותם מאת בני ישראל", אם כן לכאורה המצווה היא להדליק את הנרות בלילה כפי שכתוב "מערב עד בוקר".

אז מה זה 'תמיד'? אומר רש"י: 'בכל לילה ולילה קרוי תמיד' כפי שאתה אומר בידך כלל שתמיד הכוונה היא מיום ליום, ותמיד האמור כאן הוא מלילה לילה, ולא כמו לחם הפנים שגם בו נאמר 'תמיד' – "ונתת לחם תמיד לפני תמיד" - שהתמידות שלו היא משבוע לשבוע.

ומה זה מערב עד בוקר? אומר רש"י 'תן לה מידה שתהא דולקת שיעור כל הלילה עד הבוקר ואם מוסיף יותר מזה אין בכך כלום', אם כן לפי רש"י מצוות ההדלקה היא בכל לילה ולילה.

אז מה נעשה עם מה שכתוב בסוף פרשת תצווה על הטבת הנרות? שכן בקשר למזבח הקטורת כתוב "והקטיר עליו אהרון קטורת סמים בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ובהעלות אהרון את הנרות בין הערביים יקטירנה קטורת תמיד לפני ה' לדורותיכם" - אם כן מתי הוא מקטיר את הקטורת? בהיטיבו את הנרות, היינו בבוקר ובהעלות את הנרות בין הערביים, ומזה אתה שומע שמטיבים את הנרות גם בבוקר ומעלים את הנרות בערב ולא כדברי רש"י.

אז עלינו לשאול, מה זה מיטיבים ומה זה מעלים? מיטיבים אומר רש"י 'לשון ניקוי הבזיכים שבמנורה, מדשן הפתילות שנשרפו בלילה והיה מיטיבן בבוקר לבוקר' ומכאן אנו מבינים שמצוות הדלקת הנרות היא בערב כמו שכתוב 'ובהעלות אהרון את הנרות' אומר רש"י 'כשידליקם' ואז גם הזמן להקטיר. יוצא מכאן שאת הקטורת מקטירים בבוקר ובערב אבל הדלקת הנרות היא רק בערב - בין הערביים, ובבוקר המצווה היא להיטיב את הנרות, להיטיב פירושו ניקוי בזיכי המנורה מדשן הפתילות. יוצא מרש"י שהדלקת נרות היא רק בערב.

ב. שיטת הרמב"ם – בערב ובבוקר

אך מדברי הרמב"ם נראה אחרת, שכן כותב הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פרק ג': 'דישון המנורה והטבת הנרות בבוקר ובין הערביים מצוות עשה שנאמר יערוך אותו אהרון ובניו - ומצוות עשה דוחה את השבת ואת הטומאה'.

אז מה הפירוש לפי הרמב"ם של הטבת הנרות? הוא לא כותב 'הדלקת הנרות זוהי המצוות עשה' אלא הוא כותב: 'דישון המנורה והדלקת הנרות בבוקר ובין הערביים.. שנאמר יערוך אותו אהרון ובניו מערב עד בוקר מערב עד בוקר זה לא רק זמן אחד, אלא זה גם בערב וגם בבוקר – שני זמנים נפרדים. כדי שלא נטעה, ממשיך הרמב"ם וכותב: 'מהו דישון המנורה. כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במידה והוא חצי לוג. וזה שהסיר משליכו במקום הדשן אצל המזבח עם דישון המזבח הפנימי והחיצון ומדליק נר שכבה. והדלקת הנרות היא הטבתם. ונר שמצאו שלא כבה מתקנו' - הדלקת הנרות היא הטבתם.

ג. החילוק בין רש"י לרמב"ם ושאלת ה'משך חכמה'

לפי מה שכותב רש"י, דישון המנורה היינו הטבת הנרות.

אך לפי הרמב"ם 'בבוקר בבוקר בהיטיבו את נרות' זה כאשר הוא מדליק את הנרות, וומילא יוצא לפי הרמב"ם שהדלקת הנרות במקדש היא לא רק בלילה אלא גם ביום וכמו שכותב הרמב"ם 'דישון המנורה והדלקת הנרות'. אך לפי הרמב"ם דישון המנורה והטבת הנרות הם שני עניינים שונים, ב' השלבים יחד היינו שיש כאן מצוות עשה – ערב ובבוקר וכמו שכתוב לאחר מכן 'בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה' הרמב"ם מסיים ואומר: שהדלקת הנרות דוחה את השבת שנאמר 'להעלות נר תמיד' אם כן הרמב"ם בפירוש כותב שהדלקת הנרות היא גם ביום.

שואל בעל ה'משך חכמה' בפירושו על התורה מדוע צריך להדליק ביום, הניחא בלילה ברור מדוע צריך להדליק כדי שיהא אור בהיכל, אולם בבוקר הרי כבר יש אור?, 'והרי זה ממש בזבוז אנרגיה?' עונה המשך חכמה על פי הגמ' במסכת שבת דף כב: הגמ' מסבירה מדוע המשכן נקרא משכן העדות והפרוכת נקראת פרוכת העדות.

נאמר בגמרא: "מחויין לפרוכת העדות יערוך אותו אהרון ובניו מערב עד בוקר" וכי לאורה הוא צריך? והלא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו של מקום, שהרי עמוד האש ועמוד הענן הנחו אותם ארבעים שנה אז האם הם באמת היו צריכים את האור של המנורה? אלא אור המנורה היא עדות, ולכן המשכן נקרא משכן העדות, עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. איך העדות הזאת מושגת? אמר רב: זהו נר מערבי - 'נותן בה השמן כמידת חברותיה ממנה היה מדליק ובה היה מסיים', כלומר הנר המערבי הוא נמצא במנורה והוא נותן אותו השמן חצי לוג כמו בכולם וכשכולם היו כבים הוא לא היה כבה.

הגמרא אומרת 'ממנה היה מדליק' ומסביר רש"י: 'מתי מדליק את הנרות? בין הערביים, 'ובה היה מסיים' הטבת הנרות שדלקו כל היום ואינו מטיבו עד הערב. בקיצור, לשיטת רש"י הטבת הנרות היא בין הערביים ולדעת הרמב"ם הטבת הנרות היא גם ביום.

שואל המשך חכמה למה צריך להדליק גם ביום? ועונה, שתלוי מה המטרה.

'אור המנורה למה נצרך?' אומר המשך חכמה: שאילו היה נצרך להאיר היתה מצוותו רק בלילה אך על פי הרמב"ם המצווה גם ביום ומה זה בא ללמד אותנו?

שההדלקה היא בשביל העדות. כי מה הדלקה המנורה ביום היא בודאי בשביל העדות אף ההדלקה בלילה היא לעדות, ומהי העדות? שהשכינה שורה בישראל!

אם כן אור המנורה הוא המשך של מעמד הר סיני כי מעמד הר סיני מורה על העת בה כל עם ישראל הוא עם סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש, וכולם נהיו לנביאים ואור המנורה זה עדות לזה שהשכינה שורה בישראל.

ההדלקה של היום היא המאירה את ההדלקה של הלילה מה ההדלקה ביום היא לעדות אף ההדלקה בלילה היא לעדות, ובא זה ללמד על זה.

על העקרון הזה של עדות המנורה מביא ה'משך חכמה' עקרון שווה גם ביחס לארון, בארון מצאנו מצווה מיוחדת שאין בכל הכלים של המשכן והיא הבדים.

'ועשית לארון בדי עצי שיטים וציפית אותם זהב...' אמנם היו בדים גם לשולחן והיו בדים גם למזבח אך עלינו לשאול מה השתנו בדי הארון מבדי השולחן והמזבח? האיסור 'לא יסורו ממנו'.

בשבוע שעבר קראנו על הבדים של הארון את הפסוק הבא: 'בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו' – אבל אצל השולחן כתוב 'ועשית בדי עצי שיטים וציפית ואתם זהב ונישא בם את השולחן' נשאו בהם את השולחן, אך בחניה לא נשאו בהם את השולחן, אז האם הבדים נמצאים בשולחן בזמן החניה? לא, חייבת רק במסעות! וגם אצל המזבח "והיו הבדים על שתי קרנות המזבח בשאת אותו" – אך בארון הבדים נמצאים תמיד! – "לא יסורו ממנו"

ומדוע צריך את הבדים תמיד בארון? אלא ש'הארון נושא את נושאת נושאו', כמסופר בגמרא מסכת סוטה לה. שבזמן שנחצה הירדן בימי יהושע בן נון הכהנים עמדו במרכז הירדן ומי הירדן נעמדו כנד אחד עד שכל בני ישראל עמדו וכל זה בגלל הנס שנעשה לבני ישראל.

אך שבני ישראל סיימו לעבור לאן הלכו הכהנים? הם חזרו לאחוריהם ואז מי הירדן שבו למקומם, בני ישראל היו בצד אחד והכהנים והארון היו בצד השני 'והארון נושא את נושאו' – והארון העבירם את הירדן, זאת אומרת שהבדים נבראו כדי שהארון יהיה הוא נושא את נושאו ולא כדי שהנושאים יישאו את הארון.

ועל דבר זה ידוע לנו שפרץ ה' בבני ישראל בימי דוד שרצה להעלות את הארון לירושלים עת נסה עוזה למנוע מהארון ליפול על הארץ ולכן נקרא המקום פרץ עוזה, כי עוזה חשב שהם נושאים את הארון ועליו לתמוך בו שלא ייפול, והוא לא ידע שהארון נושא את נושאו.

ו. הארון נושא את נושאו

אומר ה'משך חכמה', שבגלל זה אין להסיר את הבדים מהארון גם בזמן החניה, כי אם יסירו את הבדים מהארון יהי נדמה כי מטרת הבדים היא לשאת את הארון, קמ"ל שלא יסורו ממנו לעולם כי הבדים אין מטרתם לשאת את הארון ולהיפך – שהארון הוא זה שנושא את נושאו.

ועוד זה בא לומר כי אמנם הארון נושא את נושאו אך יש לנו יכולת להחזיק בארון ולידבק בשכינה, מכח הארון יכולים ישראל לידבק בשכינה, ובאים הבדים של שעת החניה ומלמדים על שעת הנסיעה.

וכל זה מחזיר אותנו למהות אור המנורה, מה אור המנורה של היום מלמד על המנורה של הלילה שעדות היא שהשכינה שורה בישראל – והמנורה לא להארה באה, אלא לעדות כבדים הנמצאים בארון בשעת החנייה המלמדים על שעת הנסיעה, שלא הבדים נושאים את הארון אלא הארון הוא הנושא את נושאו – בחינת 'עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר' – כי מי שמחזיק את התורה התורה מחזיקה אותו, ולכן בארון נאמר 'ועשו' ובשאר הכלים נאמר 'ועשית' ללמדך ש'ועשו' שייך לכל ישראל כי אחד מישראל יכול להתקרב לארון ומהי קדושתו של הארון – ושמם בארון את העדות אשר אתן אליך' – את הלוחות. א"כ יוצא שהלוחות הם העיקר של עשיית הארון.

ז. הארון – מקום הלוחות

השאלה היא אם בבית שני עשו ארון?, ומדוע? האם מצוות עשיית הארון היא מצווה לשעה או מצווה לדורות?, אומר הרמב"ן שזו מצווה לדורות אף שנכתב 'וכן תעשו' למרות זאת בבית שני לא עשו ארון מכיוון שלא היה להם לוחות ותפקידיו של הארון הוא לשאת את הלוחות, ובבית שני נגנזו הלוחות ונגנז הארון. ויוצא מזה שעד ששעד שאנו לא נמצא את הלוחות אין לנו מצווה לעשות ארון, כי המצווה של הארון זה להכיל את הלוחות מכו שכתוב 'ושמת בארון את העדות אשר אתן אליך' ובעזרת השם לקראת בניין הבית השלישי שייבנה במהרה בימינו אמן יימצאו הלוחות ואז המצווה תקבל תוקף מחדש או שיימצא הארון או שיהיה מצווה לעשות ארון.

אז בכל אופן לומדים אנו מזה שכל המחזיק בתורה, וכל המחזיק בארון וכל המחזיק בתורה בעזרת הבדים הרי עליו נאמר 'עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר'

* * *

לשבת זכור - "מערב עד בוקר לפני ה'"

בידוע ש'אין אורה אלא בלילה', כמאמר חז"ל 'שרגא בטיהרא מאי מהני' ואיך כתוב אצל משה רבינו? 'כשנולד משה התמלא הבית כל הבית כולו אורה'.

אז מתי נולד משה רבינו? בלילה, כי אם היה יום איך התמלא הבית כולו אורה? הוי אומר שמשה נולד בליל ז' באדר. ומתי נפטר משה רבינו? 'בעצם היום הזה' – ביום.

אז הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים לטובה, שלי שמשה נולד בליל ז' אדר ונלקח בעצם היום הזה בז' באדר. אז לפי זה הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים לטובה.

אך לפי המן הרשע מתי נולד משה רבינו ומתי הוא נפטר? הוא נולד ב24 למרץ ונפטר ב25 למרץ כי היה זה יום אחר כי אצל הגויים הלילה הוא תאריך שונה מתאריך היום ולכן לפי המן הוא לא נולד ונפטר באותו יום.

אמר המן 'שחודש אדר הוא חודש טוב בשבילי' – כי בא מת מנהיגם של ישראל, אבל אנו יודעים שזוהי הבעיה של המן שהוא לא ידע את הפסוק 'ויהי ערב ויהיה בוקר' – ומתוך כך התהפך עליו הגורל 'ונהפוכו אשת יישלטו היהודים המה בשונאיהם'.